

STUDENTŲ POŽIŪRIS Į SOCIALIAI ATSAKINGO VERSLO SIEKIUS LIETUVOJE

Sandra Žukauskienė, Egidijus Žukauskas

Panevėžio kolegija

Anotacija. Užtikrinti tvarų, aplinkai palankų ekonominį augimą, žmonių sveikatą bei gyvenimo kokybę išlieka vienu pagrindinių kiekvienos šalies tikslų. Šių tikslų įgyvendinimas labai priklauso nuo socialiai atsakingo verslo produktų ir paslaugų kūrimo ir įgyvendinimo praktinėje įmonių veikloje, apimančioje ekonominius, socialinius bei aplinkosauginius veiksnius. Dabartiniame globaliame ir, deja, neramiame pasaulyje labai svarbu ne tik ugdyti bet ir žinoti jaunų žmonių (studentų) požiūrį, suvokimą, siekius bei kasdieninio gyvenimo vertybes, kurias išreiškia socialiai atsakingas verslas globalaus ir darnaus Lietuvos kaip valstybės vystymosi kontekste. Straipsnio tikslas – atskleisti studentų požiūrį į socialiai atsakingo verslo siekius Lietuvoje ir jų ketinimus pradėti savo socialiai atsakingą verslą. Tyrime dalyvavo 103 Panevėžio kolegijos studentai, studijuojantys buhalterinės apskaitos ir logistikos programose. Tyrimo metu gautų duomenų analizė atlikta taikant mokslinės literatūros analizės ir anketinės apklausos metodus. Tyrimo duomenys apdoroti SPSS programa. Pasitelkti statistikos metodai: aprašomoji statistika, Kronbacho alfa koeficientas, Mann-Whitney ir Kruskal-Wallis statistiniai kriterijai. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad daugumai studentų svarbu, kad Lietuvos įmonės veiktų paisydamos socialinės atsakomybės principus. Studentų požiūriu svarbiausi produktų kokybės užtikrinimo, sveikatos apsaugos, atlygio, darbuotojų teisių įgyvendinimo, ekologiško atliekų tvarkymo klausimai, o mažiausiai svarbūs – socialinės integracijos skatinamo, etiškos reklamos, produktų inovatyvumo ir ekonominės naudos, plėtos, gyventojų užimtumo skatinamo klausimai. Nustatyta, kad trečdalis socialiai atsakingo verslo siekių studentai vertina skirtingai priklausomai nuo studijų programos, kurioje studijuoja ir studentų amžiaus. Dauguma apklaustų studentų pritaria socialiai atsakingo verslo diegimui Lietuvoje. Atlikus palyginimą tarp buhalterinės apskaitos ir logistikos studijų programų studentų požiūriu į socialiai atsakingo verslo diegimą Lietuvoje nustatyta, kad daugiau kaip pusė buhalterinės apskaitos ir trečdalis logistikos studijų programose studijuojančių studentų pritaria socialiai atsakingo verslo diegimui Lietuvoje. Analizuojant studentų ketinimus pradėti savo socialiai atsakingą verslą nustatyta, kad daugiau kaip pusė buhalterinės apskaitos ir logistikos studijų programų studentų planuoja ar dar pilnai neapsisprendę pradėti savo socialiai atsakingą verslą.

Reikšminiai žodžiai: socialinė atsakomybė, socialiai atsakingas verslas, įmonių socialinė atsakomybė, socialiai atsakingo verslo siekiai.

Įvadas

Socialiai atsakingas verslas bei jo teikiamos naudos visuomenei tiek regioniniu, tiek valstybės, tiek pasaulio lygmeniu yra labai svarbios. Lietuvos Respublikos Seimo bei Vyriausybės priimti teisės aktai jau dabar įgalina verslo bendruomenės sistemingai, matant visumą, spręsti darnaus vystymosi keliamus iššūkius įtraukiant visus įmonių darbuotojus. Ši koncepcija jau duoda naudą Lietuvos visuomenei, o Europos komisijos bei Jungtinių Tautų Organizacijos atlikti tyrimai (EC, 2020b; UNO, 2017) rodo, kad užtikrinant verslo plėtrą, laikantis darnaus vystymosi tikslų, iki 2030 m. būtų galima sukurti apie 380 milijonų naujų darbo vietų; vien tik lyčių lygybės įgyvendinimas iki 2025 m. padidintų pasaulio bendrąjį produktą mažiausiai 12 trilijonų USD; dėl geresnės sveikatos ir švietimo padidėtų darbo našumas (Čiburienė, 2020).

Okunevičūtė, Neverauskienė, Pavlovskas (2017) pastebi, kad užsienio autoriai (Clegg ir Bailey, 2008; Grundey, 2008; Desur, 2013; Jha ir Singh 2016) įmonių socialinę atsakomybę apibūdina kaip gerą įmonių administravimą, etišką ir darnų valdymą ir tam tikrą savanoriškai prisiimtą įsipareigojimų vykdymą, tuo siekiant tinkamai valdyti savo poveikį socialinei sričiai, aplinkai bei

ekonomikai ir kartu būti kuo naudingesniu visai plačiajai visuomenei. Socialinė įmonių atsakomybė turi būti savanoriška verslo įmonių pareiga, kuri atsižvelgia į visas savo veiklos sritis, suderina savo interesus su akcininkų, darbuotojų, vartotojų, aplinkos, savo bendruomenės ir kitų susijusių asmenų interesais. Lietuvos mokslininkai teigia, kad įmonių socialinės atsakomybės pagrindą sudaro darnaus vystymosi principų pritaikymas savo veikloje, t. y. įmonių pasaulėžiūra, politika ir praktika, kuri atvaizduoja tokią įmonių elgseną, kai jos į savo veiklos sritis savanoriškai įterpia aplinkosaugos ir socialinius aspektus, taip pat santykiuose su visais susijusiais visuomenės, verslo ir valdžios atstovais taiko pagarbos žmogui, visuomenei ir aplinkai vertybinius principus.

Šiuolaikinėje visuomenėje įmonei, siekiančiai sėkmingai plėsti savo veiklą, vienas iš pagrindinių uždavinių yra socialinės atsakomybės plėtojimas. Įmonė, norėdama turėti socialiai atsakingo verslo statusą, veikloje turi vadovautis viena iš trijų pasaulyje pripažintų metodikų, kurios apibrėžia socialiai atsakingo verslo kriterijus. Šie kriterijai – tai principai ir gairės, kuriais įmonė vadovaujasi, taip pat jie yra pripažinti tarptautiniu mastu. Principai pripažinti Jungtinių Tautų „Pasaulinio susitarimo“ nuostatais, gairės – standartu ISO 26000, bei Pasaulinio atskaitingumo iniciatyvos

(Tučnikienė ir Juknelytė-Osauskienė, 2018). Dalis organizacijų rodo iniciatyvą ir efektyviai įgyvendina socialinės atsakomybės principus, tačiau vis dar didelei daliai organizacijų šie aspektai nėra savaime suprantamas dalykas.

Dalinkevičienė ir Korsakienė (2021) atskleidė, kad norint užtikrinti sėkmingą įmonės veiklos vykdymą, būtina sutelkti dėmesį į suinteresuotąsias šalis, derinti ekonominius ir socialinius tikslus integruojant socialinę atsakomybę į įmonės veiklą. Šio proceso pasekmė – įmonės veiklos kokybė ir našumas didėja, stiprinamas efektyvumas ir konkurencingumas rinkoje, išlaikomi geriausi darbuotojai, kuriamas stipresnis ryšys su suinteresuotomis šalimis (tiekėjais, partneriais, akcininkais ir kt.). Socialinės atsakomybės principų diegimas gali suteikti ne tik ekonominę naudą, bet ir konkurencinį pranašumą prieš kitas įmones (Rakštelytė ir Lobanova, 2018).

Mokslinių tyrimų, nagrinėjančių įmonės socialinę atsakomybę darbuotojų, visuomenės požiūriu yra įvairių: ryšį tarp įmonės socialinės atsakomybės ir darbuotojų įsipareigojimo įmonei nagrinėjo Singhapakdi, Lee, Sirgy, Senasu (2015), Kim Lee M., Lee H. T., Kim N. (2010), darbuotojų požiūrį į įmonių socialinę atsakomybę priklausomai nuo lyties, amžiaus ir išsilavinimo lygio – Rosati, Costa, Calabrese, Pedersen (2018), visuomenės požiūrį į socialinės atsakomybės svarbą – Mauricienė ir Paužuolienė (2013), įmonių socialinės atsakomybės įtaką vartotojų pirkimo elgsenai – Navickienė, Dockeyvičius, Sedliorienė (2016).

Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų bendrovės „Spinter tyrimai“ (2022) atliktas Lietuvos gyventojų tyrimas, siekiant išsiaiškinti visuomenės nuomonę apie įmonių socialinę atsakomybę, atsakingą verslą ir šios atsakomybės naudą verslui ir visuomenei, atskleidė, kad 2022 metais absoliučiai daugumai (88 proc.) respondentų atrodo svarbu, kad įmonės veiktų paisydamos socialinės atsakomybės principus: atsakingai elgtųsi savo darbuotojų, klientų, vartotojų atžvilgiu, stengtųsi savo veiksmais kuo mažiau kenkti aplinkai.

Dabartiniu metu Europai (ir likusiam pasauliui) keliant uždavinius ir tikslus dėl ateities kartu gerovės labai svarbu ne tik ugdyti bet ir žinoti jaunų žmonių (studentų) požiūrį, suvokimą, siekius bei kasdieninio gyvenimo vertybes, kurias išreiškia socialiai atsakingas verslas globalaus ir darnaus Lietuvos kaip valstybės vystymosi kontekste. Taigi, koks yra jauno žmogaus požiūris į socialiai atsakingą verslą?

Tyrimo tikslas – atskleisti studentų požiūrį į socialiai atsakingo verslo siekius Lietuvoje ir jų ketinimus pradėti savo socialiai atsakingą verslą.

Tyrimo uždaviniai:

1. įvertinti studentų požiūrį į socialiai atsakingo verslo siekius Lietuvoje;
2. įvertinti studentų požiūrį į socialiai atsakingo verslo diegimą Lietuvoje ir jų ketinimus kurti savo socialiai atsakingą verslą.

Tyrimo metodika

Tyrimas buvo atliktas 2022–2023 metais, siekiant įvertinti studentų požiūrį į socialiai atsakingo verslo siekius Lietuvoje. Apklausti pirmo, antro, trečio ir ketvirto kurso Panevėžio kolegijos studentai, studijuojantys buhalterinės apskaitos ir logistikos studijų programose (imtis 138 studentai), kuriose daug dėmesio skiriama verslumo ugdymui. Į anoniminės anketos klausimus atsakė 103 studentai. Anketinė apklausa paruošta remiantis metodine priemone „Įmonių atsakingo valdymo teorija ir praktika“, kurią parengė UAB „Ekonominės konsultacijos ir tyrimai“ ekspertų komanda, bendradarbiaudama su Lietuvos darbdavių konfederacija, įgyvendinant Lietuvos respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos inicijuotą projektą „Įmonių socialinės atsakomybės skatinimas“. Anketą sudaro trys klausimų blokai: pirmas klausimų blokas skirtas studentų požiūriui į socialiai atsakingo verslo siekius Lietuvoje įvertinimui, antras blokas – apie studentų požiūrį į socialiai atsakingo verslo diegimą Lietuvoje ir jų ketinimus kurti savo socialiai atsakingą verslą, trečias blokas – sociodemografiniai klausimai. Socialiai atsakingo verslo siekius Lietuvoje vertinantys teiginiai buvo vertinami naudojant 5 žingsnių Likerto skalę, kurioje teiginiui „visiškai nesvarbus“ priskiriamas vertinimas 1 balui, o „labai svarbus“ – 5 balai. Šių teiginių patikimumo laipsnį apibūdina jų vidinis suderinamumas, kuriam įvertinti naudotas Kronbacho alfa koeficientas. Kadangi koeficientas yra 0,903 galima teigti, kad kintamieji, socialiai atsakingo verslo siekius Lietuvoje vertinantys teiginiai, yra tarpusavyje suderinti.

Tyrimo metu gautų duomenų analizė buvo atlikta taikant šiuos **metodus**: mokslinės literatūros analizę, anketinę apklausą. Tyrimo duomenys apdoroti SPSS programa. Pasitelkti statistikos metodai: aprašomoji statistika, Kronbacho alfa koeficientas, Mann-Whitney ir Kruskal-Wallis statistiniai kriterijai.

Iš viso į anketos klausimus atsakė 103 studentai, studijuojantys buhalterinės apskaitos (61,2 proc.) ir logistikos programose (38,8 proc.). Tyrimas parodė, kad daugiau nei pusė (55,3 proc.) tyrime dalyvavusių studentų buvo nuo 20 iki 25 metų amžiaus (1 lentelė).

1 lentelė. Tyrime dalyvavusių studentų pasiskirstymas pagal studijų programą ir studentų amžių

Studijų programa		Studento amžius				Viso
		iki 20 metų	nuo 20 iki 25 metų	nuo 25 iki 30 metų	daugiau kaip 30 metų	
Buhalterinės apskaitos	N	1	27	19	16	63
	%	1,0	26,2	18,4	15,5	61,2
Logistikos	N	2	30	4	4	40
	%	1,9	29,1	3,9	3,9	38,8
Viso	N	3	57	23	20	103
	%	2,9	55,3	22,3	19,4	100

Tyrimo rezultatai

Tyrimo rezultatai atskleidė (2 lentelė), kad didžioji dalis studentų pritaria socialiai atsakingo verslo siekiams Lietuvoje: orus darbo užmokestis ir priedai (labai svarbus – 68 proc., svarbus – 32 proc.), efektyvus ir atsakingas žaliavų tiekimas, sandėliavimas ir transportavimas (labai svarbus – 49,5 proc., svarbus – 44,7 proc.), produktų kokybės užtikrinimas (labai svarbus – 72,8 proc., svarbus – 25,2 proc.), sąžininga kainų politika (labai svarbus –

52,4 proc., svarbus – 40,8 proc.), užtikrinama sveikatos apsauga (labai svarbus – 70,9 proc., svarbus – 26,2 proc.), skatinama ekonominė nauda ir plėtra, gyventojų užimtumas (labai svarbus – 44,7 proc., svarbus – 50,5 proc.), darbo saugos ir sveikatos politikos įgyvendinimas (labai svarbus – 64,1 proc., svarbus – 35 proc.), skatinamas tobulėjimas, mokymasis (labai svarbus – 51,51 proc., svarbus – 46,6 proc.). Manytina, kad studentų požiūriu mažiau svarbūs tie socialiai atsakingo verslo siekiai Lietuvoje, su kuriais studentai turi mažesnę patirtį kasdiniame gyvenime (2 lentelė).

2 lentelė. Studentų požiūris į socialiai atsakingo verslo siekius Lietuvoje

Iššūkiai su kuriais susiduriama įgyvendinant socialiai atsakingą verslą	Vertinimas proc.			
	labai svarbus	svarbus	mažiau svarbus	nesvarbus
Efektyvus ir atsakingas žaliavų tiekimas, sandėliavimas ir transportavimas	49,5	44,7	5,8	0
Produktų kokybės užtikrinimas	72,8	25,2	1,9	0
Produktų inovatyvumas	41,7	50,5	4,9	2,9
Sąžininga kainų politika	52,4	40,8	6,8	0
Etiška reklama	41,7	46,6	9,7	1,9
Draugiška aplinkai gamyba	63,1	29,1	7,8	0
Ekologiškas atliekų šalinimas	66	30,1	3,9	0
Užterštumo (oro, vandens, dirvožemio) mažinimas	65	27,2	6,8	1
Skatinama socialinė integracija	36,9	45,6	15,5	1,9
Užtikrinama sveikatos apsauga	70,9	26,2	2,9	0
Skatinamas švietimas	51,5	37,9	8,7	1,9
Gerinama gyvenimo kokybė (sportas, kultūra)	61,2	32	6,8	0
Skatinama ekonominė nauda ir plėtra, gyventojų užimtumas	44,7	50,5	4,9	0
Lygių galimybių užtikrinimas	60,2	30,1	8,7	1
Darbuotojų teisių įgyvendinimas	69,9	23,3	6,8	0
Darbo saugos ir sveikatos politikos įgyvendinimas	64,1	35	1	0
Skatinamas tobulėjimas, mokymasis	51,5	46,6	1,9	0
Skatinamas pasitenkinimas darbu	62,1	29,1	7,8	1
Orus darbo užmokestis ir priedai	68	32	0	0

Siekiant palyginti buhalterinės apskaitos ir logistikos studijų programų studentų požiūrį į socialiai atsakingo verslo siekius Lietuvoje ir pasirinkus statistinio reikšmingumo lygmenį $\alpha = 0,05$, tikrinama hipotezė:

H_0 – studentų požiūris į socialiai atsakingo verslo siekius Lietuvoje nepriklauso nuo studijų programos;

H_1 – studentų požiūris į socialiai atsakingo verslo siekius Lietuvoje priklauso nuo studijų programos.

Tyrimo rezultatai parodė, kad Pirsono 2 χ kriterijus $P < 0,05$ ($0,000 < P < 0,035$), nulinę hipotezę, kad studentų požiūris į socialiai atsakingo verslo siekius (etiška reklama; draugiška aplinkai gamyba; skatinama socialinė integracija; darbuotojų teisių įgyvendinimas; skatinamas tobulėjimas, mokymasis; orus darbo užmokestis ir priedai) nepriklauso nuo studijų programos, atmetame. Tyrimo rezultatai taip pat parodė, kad statistiškai reikšmingai skiriasi buhalterinės apskaitos ir logistikos studijų programų studentų požiūris į socialiai atsakingo verslo siekius: etiška reklama ($p = 0,000$); draugiška aplinkai gamyba ($p = 0,010$); skatinama socialinė integracija ($p = 0,008$); darbuotojų teisių įgyvendinimas ($p = 0,016$); skatinamas tobulėjimas, mokymasis ($p = 0,003$); orus darbo užmokestis ir priedai ($p = 0,008$) (3 lentelė).

Siekiant palyginti studentų požiūrį į socialiai atsakingo verslo siekius Lietuvoje priklausomai nuo studentų amžiaus ir pasirinkus statistinio reikšmingumo lygmenį $\alpha = 0,05$, tikrinama hipotezė:

H_0 – studentų požiūris į socialiai atsakingo verslo siekius Lietuvoje nepriklauso nuo studentų amžiaus;

H_1 – studentų požiūris į socialiai atsakingo verslo siekius Lietuvoje priklauso nuo studentų amžiaus.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad Pirsono 2 χ kriterijus $P < 0,05$ ($0,000 < P < 0,032$), nulinę hipotezę, kad studentų požiūris į socialiai atsakingo verslo siekius (produktų kokybės užtikrinimas; sąžininga kainų politika; etiška reklama; draugiška aplinkai gamyba; skatinama socialinė integracija; orus darbo užmokestis ir priedai) nepriklauso nuo studentų amžiaus, atmetame. Tyrimo rezultatai taip pat atskleidė, kad priklausomai nuo studentų amžiaus, statistiškai reikšmingai skiriasi studentų požiūris į socialiai atsakingo verslo siekius: produktų kokybės užtikrinimas ($p = 0,043$); sąžininga kainų politika ($p = 0,001$); etiška reklama ($p = 0,000$); draugiška aplinkai gamyba ($p = 0,000$); skatinama socialinė integracija ($p = 0,002$); orus darbo užmokestis ir priedai ($p = 0,010$) (3 lentelė).

3 lentelė. Studentų požiūris į socialiai atsakingo verslo siekius Lietuvoje priklausomai nuo studentų amžiaus ir studijų programos, kurioje studijuojama (N=103)

Studentų požiūrį į socialiai atsakingo verslo siekius Lietuvoje vertinantys teiginiai	Veiksniai lemiantys studentų požiūrį į socialiai atsakingo verslo siekius Lietuvoje	
	Studijų programa	Studento amžius
Efektyvus ir atsakingas žaliavų tiekimas, sandėliavimas ir transportavimas	Pirsonoy $\chi^2=0,831$, $p = 0,669$	Pirsonoy $\chi^2=0,109$, $p = 0,307$
Produktų kokybės užtikrinimas	Pirsonoy $\chi^2=0,365$, $p = 0,174$	Pirsonoy $\chi^2=0,000$, $p = 0,043$
Produktų inovatyvumas	Pirsonoy $\chi^2=0,073$, $p = 0,015$	Pirsonoy $\chi^2=0,319$, $p = 0,079$
Sąžininga kainų politika	Pirsonoy $\chi^2=0,098$, $p = 0,042$	Pirsonoy $\chi^2=0,018$, $p = 0,001$
Etiška reklama	Pirsonoy $\chi^2 = 0,001$, $p = 0,000$	Pirsonoy $\chi^2=0,004$, $p = 0,000$
Draugiška aplinkai gamyba	Pirsonoy $\chi^2=0,029$, $p = 0,010$	Pirsonoy $\chi^2=0,011$, $p = 0,000$
Ekologiškas atliekų šalinimas	Pirsonoy $\chi^2=0,795$, $p = 0,505$	Pirsonoy $\chi^2=0,262$, $p = 0,319$
Užterštumo (oro, vandens, dirvožemio) mažinimas	Pirsonoy $\chi^2=0,344$, $p = 0,094$	Pirsonoy $\chi^2=0,187$, $p = 0,019$
Skatinama socialinė integracija	Pirsonoy $\chi^2=0,034$, $p = 0,008$	Pirsonoy $\chi^2=0,031$, $p = 0,002$
Užtikrinama sveikatos apsauga	Pirsonoy $\chi^2=0,778$, $p = 0,650$	Pirsonoy $\chi^2=0,003$, $p = 0,861$
Skatinamas švietimas	Pirsonoy $\chi^2=0,151$, $p = 0,037$	Pirsonoy $\chi^2=0,207$, $p = 0,082$
Gerinama gyvenimo kokybė (sportas, kultūra)	Pirsonoy $\chi^2=0,455$, $p = 0,224$	Pirsonoy $\chi^2=0,231$, $p = 0,305$
Skatinama ekonominė nauda ir plėtra, gyventojų užimtumas	Pirsonoy $\chi^2=0,229$, $p = 0,088$	Pirsonoy $\chi^2=0,583$, $p = 0,298$
Lygių galimybių užtikrinimas	Pirsonoy $\chi^2=0,089$, $p = 0,049$	Pirsonoy $\chi^2=0,582$, $p = 0,215$
Darbuotojų teisių įgyvendinimas	Pirsonoy $\chi^2=0,032$, $p = 0,016$	Pirsonoy $\chi^2=0,055$, $p = 0,542$
Darbo saugos ir sveikatos politikos įgyvendinimas	Pirsonoy $\chi^2=0,175$, $p = 0,089$	Pirsonoy $\chi^2=0,883$, $p = 0,461$
Skatinamas tobulėjimas, mokymasis	Pirsonoy $\chi^2=0,011$, $p = 0,003$	Pirsonoy $\chi^2=0,727$, $p = 0,109$
Skatinamas pasitenkinimas darbu	Pirsonoy $\chi^2=0,409$, $p = 0,202$	Pirsonoy $\chi^2=0,226$, $p = 0,047$
Orus darbo užmokestis ir priedai	Pirsonoy $\chi^2=0,007$, $p = 0,008$	Pirsonoy $\chi^2=0,024$, $p = 0,010$

Išanalizavus studentų požiūrį į socialiai atsakingo verslo siekius Lietuvoje, priklausomai nuo studento studijų programos, kurioje studijuoja krypties, matome, kad buhalterinės apskaitos programoje studijuojantys studentai statistiškai reikšmingai ($0,000 < p < 0,010$) dažniau pritaria

siekiamis etiška reklama (vidutinis rangas – 60,13), draugiška aplinkai gamyba (vidutinis rangas – 57,28), skatinama socialinė integracija (vidutinis rangas – 57,75), darbuotojų teisių įgyvendinimas (vidutinis rangas – 56,86), skatinamas tobulėjimas,

mokymasis (vidutinis rangas – 57,76), orus darbo užmokestis ir priedai (vidutinis rangas – 57,06) nei

logistikos studijų programos studentai (vidutinis rangas – nuo 39,19 iki 44,35) (4 lentelė).

4 lentelė. Studentų požiūrio į socialiai atsakingo verslo siekius Lietuvoje skirtumai priklausomai nuo studento studijų programos, kurioje studijuoja krypties (N=103)

Studentų požiūrį į socialiai atsakingo verslo siekius Lietuvoje vertinantys teiginiai	Studijų programa, kurioje studijuoja	N	Vidutinis rangas (Mean Rank)	P
Etiška reklama	buhalterinės apskaitos	63	60,13	0,000
	logistikos	40	39,19	
Draugiška aplinkai gamyba	buhalterinės apskaitos	63	57,28	0,008
	logistikos	40	43,69	
Skatinama socialinė integracija	buhalterinės apskaitos	63	57,75	0,008
	logistikos	40	42,95	
Darbuotojų teisių įgyvendinimas	buhalterinės apskaitos	63	56,86	0,010
	logistikos	40	44,35	
Skatinamas tobulėjimas, mokymasis	buhalterinės apskaitos	63	57,76	0,005
	logistikos	40	42,93	
Orus darbo užmokestis ir priedai	buhalterinės apskaitos	63	57,06	0,008
	logistikos	40	44,04	

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad studentai, kurių amžius yra daugiau kaip 30 metų, buvo linke statistiškai reikšmingai ($0,002 < p < 0,008$) dažniau pritarti siekiams dėl sąžiningos kainų politikos (vidutinis rangas – 64,50), etiškos reklamos (vidutinis rangas – 66,08), draugiškos aplinkai gamybos (vidutinis rangas – 63,88), skatinamos socialinės integracijos (vidutinis rangas – 63,25) nei

studentai iki 30 metų amžiaus (vidutinis rangas nuo 28,50 iki 62,74). Tyrimo rezultatai taip pat atskleidė, kad studentai nuo 25 iki 30 metų amžiaus statistiškai reikšmingai ($0,006 < p < 0,025$) dažniau pritaria siekiams dėl produktų kokybės užtikrinimo (vidutinis rangas – 63,80), oraus darbo užmokesčio ir priedų (vidutinis rangas – 61,78) (5 lentelė).

5 lentelė. Studentų požiūrio į socialiai atsakingo verslo siekius Lietuvoje skirtumai priklausomai nuo studento amžiaus (N=103)

Studentų požiūrį į socialiai atsakingo verslo siekius Lietuvoje vertinantys teiginiai	Studento amžius	N	Vidutinis rangas (Mean Rank)	P
Produktų kokybės užtikrinimas	iki 20 metų	3	32,33	0,006
	nuo 20 iki 25 metų	57	46,51	
	nuo 25 iki 30 metų	23	63,80	
	d daugiau kaip 30 metų	20	57,03	
Sąžininga kainų politika	iki 20 metų	3	28,50	0,007
	nuo 20 iki 25 metų	57	45,70	
	nuo 25 iki 30 metų	23	59,80	
	d daugiau kaip 30 metų	20	64,50	
Etiška reklama	iki 20 metų	3	32,33	0,004
	nuo 20 iki 25 metų	57	44,77	
	nuo 25 iki 30 metų	23	60,24	
	d daugiau kaip 30 metų	20	66,08	
Draugiška aplinkai gamyba	iki 20 metų	3	39,33	0,002
	nuo 20 iki 25 metų	57	44,17	
	nuo 25 iki 30 metų	23	62,74	
	d daugiau kaip 30 metų	20	63,88	
Skatinama socialinė integracija	iki 20 metų	3	56,17	0,008
	nuo 20 iki 25 metų	57	43,67	
	nuo 25 iki 30 metų	23	62,33	
	d daugiau kaip 30 metų	20	63,25	
Orus darbo užmokestis ir priedai	iki 20 metų	3	34,17	0,025
	nuo 20 iki 25 metų	57	46,82	
	nuo 25 iki 30 metų	23	61,78	
	d daugiau kaip 30 metų	20	58,20	

Tyrimo rezultatai atskleidė (6 lentelė), kad dauguma (88,3 proc.) apklaustų studentų pritaria

socialiai atsakingo verslo diegimui Lietuvoje.

6 lentelė. Studentų požiūris į socialiai atsakingo verslo diegimą Lietuvoje

Studijų programa		Ar pritariate socialiai atsakingo verslo diegimui Lietuvoje		Viso
		Taip	ne	
Buhalterinės apskaitos ir logistikos studijų programos	N	91	12	103
	Proc.	88,3	11,7	100

Pasirinkus statistinio reikšmingumo lygmenį $\alpha = 0.05$, tikrinta hipotezė:

H_0 – studentų požiūris į socialiai atsakingo verslo diegimą Lietuvoje nepriklauso nuo studijų programos;

H_1 – studentų požiūris į socialiai atsakingo verslo diegimą Lietuvoje priklauso nuo studijų programos.

Kadangi Pirsono 2 χ kriterijus $P < 0,05$ ($P = 0,035$), nulinė hipotezė atmetama. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad statistiškai reikšmingai ($p = 0,036$)

skiriasi buhalterinės apskaitos ir logistikos studijų programų studentų požiūris į socialiai atsakingo verslo diegimą Lietuvoje priklausomai nuo studijų programos.

Palyginus buhalterinės apskaitos ir logistikos studijų programų studentų atsakymus, matyti, kad pritariančiųjų socialiai atsakingo verslo diegimui Lietuvoje daugiau kaip pusė (57,3 proc.) sudaro buhalterinės apskaitos studijų programos studentai ir trečdalis (31,1 proc.) logistikos studijų programoje studijuojančių studentų (7 lentelė).

7 lentelė. Studentų požiūris į socialiai atsakingo verslo diegimą Lietuvoje, priklausomai nuo studijų programos, kurioje studijuoja

Studijų programa		Ar pritariate socialiai atsakingo verslo diegimui Lietuvoje		Viso
		Taip	ne	
Buhalterinės apskaitos	N	59	4	63
	%	57,3	3,9	61,2
Logistikos	N	32	8	40
	%	31,1	7,8	38,8
Viso	N	91	12	103
	%	88,3	11,7	100

Pasirinkus statistinio reikšmingumo lygmenį $\alpha = 0.05$, tikrinta hipotezė:

H_0 – studentų požiūris į socialiai atsakingo verslo diegimą Lietuvoje nepriklauso nuo studentų amžiaus;

H_1 – studentų požiūris į socialiai atsakingo verslo diegimą Lietuvoje priklauso nuo studentų amžiaus.

Kadangi Pirsono 2 χ kriterijus $P > 0,05$ ($P = 0,224$), nulinės hipotezės atmeti negalima. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad buhalterinės apskaitos ir logistikos studijų programų studentų požiūris į socialiai atsakingo verslo diegimą Lietuvoje priklausomai nuo studentų amžiaus statistiškai

neraišmingas ($p = 0,142$). Tai rodo, kad studentų amžius neturi įtakos studentų požiūriui į socialiai atsakingo verslo diegimą Lietuvoje.

Analizuojant studentų ketinimus pradėti savo socialiai atsakingą verslą, matome, kad 38,8 proc. buhalterinės apskaitos ir logistikos studijų programų studentų planuoja pradėti savo socialiai atsakingą verslą, tačiau dalis (17,5 proc.) studentų pasirinko atsakymą „kita“. Pastebėta, kad atsakymus „kita“ rinkosi studentai, kurie jau turi savo verslą arba dar nėra apsisprendę dėl savo verslo, todėl nurodė, kad „dar nežino“, „dar negalvoja apie tai“, „jei bus palanki situacija“ ir panašiai. (8 lentelė).

8 lentelė. Studentų planai pradėti savo socialiai atsakingą verslą

Studijų programa		Studentų planai pradėti savo socialiai atsakingą verslą			Viso
		taip	ne	kita	
Buhalterinės apskaitos ir logistikos studijų programos	N	40	46	18	103
	Proc.	38,8	43,7	17,5	100

Pasirinkus statistinio reikšmingumo lygmenį $\alpha = 0.05$, tikrinta hipotezė:

H_0 – studentų planai pradėti savo socialiai atsakingą verslą nepriklauso nuo studijų programos;

H_1 – studentų planai pradėti savo socialiai atsakingą verslą priklauso nuo studijų programos.

Kadangi Pirsono 2 χ kriterijus $P > 0,05$ ($P = 0,252$), nulinės hipotezės atmeti negalima. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad nėra statistiškai reikšmingo ($p = 0,127$) skirtumo tarp buhalterinės apskaitos ir logistikos studijų programų studentų planų pradėti savo socialiai atsakingą verslą.

Pasirinkus statistinio reikšmingumo lygmenį $\alpha = 0.05$, tikrinta hipotezė:

H_0 – studentų planai pradėti savo socialiai atsakingą verslą nepriklauso nuo studentų amžiaus;

H_1 – studentų planai pradėti savo socialiai atsakingą verslą priklauso nuo studentų amžiaus.

Kadangi Pirsono 2 χ kriterijus $P > 0,05$ ($P = 0,068$), nulinės hipotezės atmeti negalima. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad nėra statistiškai reikšmingo ($p = 0,664$) skirtumo tarp studentų planų pradėti savo socialiai atsakingą verslą priklausomai nuo studentų amžiaus.

Tai rodo, kad studijų programa, kurioje studijuojama, ir studentų amžius neturi įtakos studentų planams pradėti savo socialiai atsakingą verslą.

Išvados

1. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad daugumai studentų svarbu, kad Lietuvos įmonės veiktų paisydamos socialinės atsakomybės principų. Nustatyta, kad buhalterinės apskaitos studijų programos studentai oraus darbo užmokesčio,

Literatūra

1. Clegg, S. R., Bailey, J. R. (2008). *International Encyclopedia of Organization Studies*. Sage Publications, 1: 1–411. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.4135/9781412956246>.
2. Čiburienė, J. (2020). Įmonių socialinė atsakomybė kaip visuomenės ugdymo veiksnys. *Šiuolaikinės visuomenės ugdymo veiksniai*, 5 tomas (18 p.). Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.47459/svuv.2020.5.6>.
3. Dalinkevičienė, L., Korsakienė, R. (2021). Socialiai atsakingo verslo praktikos mažose ir vidutinėse įmonėse. *24-oji Lietuvos jaunųjų mokslininkų konferencija „Mokslas – Lietuvos ateitis. Ekonomika ir vadyba“*, Vilnius: Technika, p. 70–84. Prieiga per internetą: <http://jmk.vvf.vgtu.lt/index.php/Verslas/2018/paper/viewFile/224/141>.
4. Desur. (2013). Įmonių socialinė atsakomybė: gerosios praktikos pavyzdžiai ir rekomendacijos. Prieiga per internetą: [socialinės integracijos, mokymosi bei tobulėjimo skatinimo, draugiškos aplinkai gamybos, darbuotojų teisių įgyvendinimo, etiškos reklamos siekius dažniau laiko svarbiais nei logistikos studijų programos studentai. Taip pat nustatyta, kad vyresnio amžiaus studentams dažniau svarbūs sąžiningos kainų politikos, etiškos reklamos, draugiškos aplinkai gamybos, skatinamos socialinės integracijos, produktų kokybės užtikrinimo ir oraus darbo užmokesčio siekiai.](http://www.desur.eu/wp-</div><div data-bbox=)

2. Gauti tyrimo rezultatai parodė, kad dauguma apklaustų studentų pritaria socialiai atsakingo verslo diegimui Lietuvoje. Atlikus palyginimą tarp buhalterinės apskaitos ir logistikos studijų programų studentų požiūrio į socialiai atsakingo verslo diegimą Lietuvoje nustatyta, kad daugiau kaip pusė buhalterinės apskaitos ir trečdalis logistikos studijų programose studijuojančių studentų pritaria socialiai atsakingo verslo diegimui Lietuvoje. Analizuojant studentų ketinimus pradėti savo socialiai atsakingą verslą nustatyta, kad daugiau kaip pusė buhalterinės apskaitos ir logistikos studijų programų studentų planuoja (ar dar nėra galutinai apsisprendę) pradėti savo socialiai atsakingą verslą. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad nesiskiria studentų ketinimai pradėti savo socialiai atsakingą verslą priklausomai nuo studentų studijų programos, kurioje studijuoja, ir studentų amžiaus. Manytina, kadangi dauguma studentų pritaria socialiai atsakingo verslo diegimui Lietuvoje, reikalingos palankios sąlygos, skatinančios daugiau studentų kurti savo socialiai atsakingą verslą.

- content/uploads/2013/02/GuideGoodPracticesandRecommendations.pdf.
5. European Commission (2020 b). Corporate Social Responsibility. Recommendations to the European Commission by the Subgroup on „Corporate social responsibility“ of the Multi-Stakeholder Platform on the Implementation of the Sustainable Development 112 Goals in the EU. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/recommendations-subgroup-corporate-social-responsibility_en.pdf.
6. Grundey, D. (2008). Applying Sustainability Principles in the Economy. *Technological and Economic Development of Economy*, 14(2): 101–106. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.3846/1392-8619.2008.14.101-106>.
7. Jha, B. K., Singh, R. (2016). Corporate Social Responsibility in India. *International Journal of*

- Higner Education Research & Development*, 1(1): 1–8.
8. Kim, HR., Lee, M., Lee, HT., Kim, N. (2010). Corporate Social Responsibility and Employee–Company Identification. *J Bus Ethics*, 95, 557–569. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s10551-010-0440-2>.
 9. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2018). *Įmonių atsakingo valdymo teorija ir praktika*. Metodinė priemonė. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/veiklos-sritys/darbas/partneryste/Imoniu%20soc%20atsakomyb%20projekt/Atsakimo%20valdymo%20teorija%20ir%20praktika.pdf>.
 10. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2022). *Visuomenės nuomonės tyrimas dėl įmonių socialinės atsakomybės*. Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų bendrovė „Spinter“ tyrimai. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/veiklos-sritys/isa/Visuomen%C4%97s%20nuomon%C4%97s%20tyrimas.pdf>.
 11. Mauricienė, I., Paužuolienė, J. (2013). Įmonių socialinės atsakomybės svarba: visuomenės požiūris. *Regionų formavimo ir plėtros studija*, Nr. 2 (10), p. 123-132. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2013~1407326794431/J.04~2013~1407326794431.pdf>.
 12. Navickienė, V., Dockevičius, L., Sedliorienė, R. (2016). Įmonių socialinės atsakomybės įtaka vartotojų pirkimo elgsenai. *Šiaurės Lietuvos kolegija*, Nr.7 (1), p. 75-85. Prieiga per internetą: https://www.slk.lt/sites/default/files/studijos_siuolaikineje_visuomeneje_2016.pdf#page=75.
 13. Okunevičūtė-Neveauskienė, L., Pavlovskā, I. (2017). Verslo socialinės atsakomybės iniciatyvos įgyvendinimas Lietuvos statybų sektoriaus įmonėse: situacijos analizė. *Mokslas – Lietuvos ateitis, Verslas XXI amžiuje*, t. 8, Nr. 2, p. 171-182. Prieiga per internetą: doi: <https://doi.org/10.3846/mla.2017.1026>.
 14. Rakštelytė, J., Lobanova, L. (2018). Socialinės atsakomybės principų sklaida statybų sektoriaus įmonėse Lietuvoje. *Mokslas – Lietuvos ateitis*, t. 10, Nr. 1 (9 p.). Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.3846/mla.2018.1068>.
 15. Rosati, F., Costa, R., Calabrese, A., & Pedersen, E. R. G. (2018). Employee Attitudes Towards Corporate Social Responsibility: a Study on Gender, Age and Educational Level Differences. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 25(6), 1306-1319. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1002/csr.1640>.
 16. Singhapakdi, A., Lee, D. J., Sirgy, M. J., & Senasu, K. (2015). The Impact of Incongruity between an Organization’s CSR Orientation and its Employees’ CSR Orientation on Employees’ Quality of Work Life. *Journal of Business Research*, 68, 60-66. Prieiga per internetą: doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jbusres.2014.05.007>.
 17. Tučnikienė, Ž., Juknelytė-Osauskienė, G. (2018). Socialiai atsakingas ir socialinis verslas: nuo verslo koncepcijos iki detalesnių jo savybių. *21-oji Lietuvos jaunųjų mokslininkų konferencija „Mokslas – Lietuvos ateitis. Verslas XXI amžiuje“*. Vilnius: Technika, pdf (12 p.). Prieiga per internetą: <http://jmk.vvf.vgtu.lt/index.php/Verslas/2018/paper/viewFile/224/141>.
 18. *United Nations Organizations* (2017). Better Business, Better World. Business and Sustainable Development Commission. Prieiga per internetą: https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/2399_BetterBusinessBetterWorld.pdf.

STUDENTS' ATTITUDE TOWARDS SOCIALLY RESPONSIBLE BUSINESS ASPIRATION IN LITHUANIA

Summary

Ensuring sustainable, environmentally friendly economic growth, people's health, and quality of life remains one of the main goals of every country. The realisation of these goals highly depends on creating and implementing socially responsible business products and services in the practical activities of companies encompassing economic, social and environmental factors. In today's global and unfortunately restless world, it is very important not only to educate but also know the attitude, perceptions, aspirations, and values of young people (students), which are expressed by socially responsible businesses in the context of the global and harmonious development of Lithuania as a country. The article aims to reveal students' attitudes towards the aspirations of socially responsible businesses in Lithuania and their intentions to start their own socially responsible business. The study involved 103 students of Panevėžys kolegija HEI studying accounting and logistics. The analysis of the data obtained during the research was carried out using the methods of scientific literature analysis and questionnaire survey. The research data were processed by the SPSS program. The statistical methods used include descriptive statistics, Cronbach's alpha coefficient, and Mann-Whitney and Kruskal-Wallis statistical criteria. The research results revealed that for most students, it is important that Lithuanian companies operate following the principles of social responsibility. From the students' point of view, the most important issues are product quality assurance, health protection, wage, enforcement of workers' rights, and ecological waste management. The least important are the issues promoted by social integration, ethical advertising, innovativeness and economic benefits of products, development, and population employment. It was found that students evaluate one-third of the aspirations of socially responsible business differently depending on their study programme and age. Most of the surveyed students support introducing socially responsible businesses in Lithuania. After comparing the attitude of students of accounting and logistics towards implementing socially responsible business in Lithuania, it was revealed that more than half of accounting and one-third of logistics students support the implementation of socially responsible business in Lithuania. The analysis of students' intentions to start personal socially responsible business showed that more than half of the students of accounting and logistics are planning to start private socially responsible businesses or have not yet fully decided.

Keywords: social responsibility, socially responsible business, corporate social responsibility, socially responsible business aspirations.

Informacija apie autorius

Sandra Žukauskienė. Panevėžio kolegijos Socialinių mokslų ir biomedicinos mokslų fakulteto lektorė.
Mokslinių tyrimų kryptys: ekonomika, apskaita.
El. pašto adresas: sandra.zukauskiene@panko.lt.

Egidijus Žukauskas. Panevėžio kolegijos Socialinių mokslų ir biomedicinos mokslų fakulteto lektorius.
Mokslinių tyrimų kryptys: ekonomika ir vadyba.
El. pašto adresas: egidijus.zukauskas@panko.lt.